

Til
Kultur og kirke departementet
Avdelingsdirektør
Christina Smith – Eriksen
postmottak@kkd.dept.no

Oslo 04.06.2008

Høringssvar til rapport om tradisjonelt håndverk; Kulturhåndverk, Avtrykk fra fortiden, uttrykk for øyeblikket, grunnlag for framtiden.

Innledningsvis har vi behov for å rette en stor takk til Departementet for å ta initiativ til denne rapporten. Det er over 20 år siden (NOU1986:15) tradisjonshåndverk har vært gjenstand for nærmere gransking og ettersyn. Vi som jobber med fagområdet til daglig har et stort behov for at det løftes frem og at ulike utviklingsmuligheter belyses fra politisk hold. Ved Norges ratifisering av UNESCO konvensjonen om Immateriell kulturarv gav regjeringen et signal om at kunnskap i tradisjons håndverk er et område man vil styrke og bevare. Vi ser på rapporten som et steg i retningen mot en ny NOU og en påfølgende tiltaksplan.

Vi har i vårt svar brukt begrepet kulturhåndverk gjennomgående. For NH er begrepet "kultur" en bærer av noe som både er forankret og høyst levende i samtiden. Begrepet "tradisjon" er et langt mer til bakeskuende begrep. Derfor ønsker vi å bruke "kulturhåndverk" i det følgende.

Vår generelle kommentar til rapporten er at vi kjenner oss igjen i beskrivelsen av problemene og vi støtter anbefalingene. Vi starter med å liste opp hva Norges Husflidslag(NH) mener er de viktigste insitamentene å iverksette i første omgang. Vi belyser deretter de enkelte områdene mer utførlig.

1. Anerkjennelse og synliggjøring av utøverne

- a. Utarbeidelse av en politisk plattform for det feltet som utredningen omhandler.
- b. 10 stipend pr år innen stipendieordningen tilknyttet Norsk Håndverksutvikling (NHU).

2. Utdanning og videreføring av kunnskap

- a. Kvalitetssikre utdanningen på alle nivå fra grunnskolen til høyskole.
- b. Bygge på det som finns, men gi ordningene bedre økonomiske vilkår.
- c. Kulturhåndverket skal bli en del av Kulturskolen.

3. Næringsutvikling

- a. Opprette et verdiskapingsprogram for kulturhåndverket.
- b. Utvide stipendieordningen for folkekunst til å omhandle kulturhåndverkere.

4. Samordning og struktur

- a. Gi Norsk håndverksutvikling et oppdrag som nasjonal koordinator
- b. Gi Duodje Instituhta et oppdrag som nasjonal koordinator innen sitt fagfelt.

NH har tatt et spesielt ansvar for kulturhåndverk med stor vekt på det tekstile fagområdet. Dette fagområdet har i manges ører en belastet klang og har en tendens til å bli underkjent i spørsmål som vedgår utdanning, bevaring og utvikling. NH fastholder at fokus må settes på å synliggjøre kulturhåndverk og kulturhåndverkere. Vi får et fattigere samfunn uten kulturhåndverkernes kunnskap og kompetanse.

Vi vil i det følgende gi våre innspill og kommentarer til de utfordringer og anbefalinger som står beskrevet i rapporten. Sett i lys av de stikkord departementet har trukket frem:

Anerkjennelse og synliggjøring av utøvere.

Det er helt nødvendig at det utarbeides **en politikk for feltet**, deretter bør det opprettes en **virkemiddelpakke/verdiskapingsprogram**. Det er med hell gjennomført verdiskapingsprogrammer av en viss varighet innen andre "smale" fagområder- eksempelvis mattradisjoner/kortreist mat eller utvidet bruk av lautrevirke. All erfaring fra disse viser at det spirer og gro i kjølevannet av en slik satsning.

Egne **stipendier** for tradisjonshåndverkere vil virke stimulerende og bidra til større grad av offentlighet rundt utøveren. Stipendene til faglig fordypning i regi av NHU må økes i antall pr år, og gjøres permanent. Det bør opprettes stipendier for næringsetablering for de med ferskt fag-/svennebrev. Virkemiddel- og veilederapparatet må selv ha et aktivt og bevisst forhold til feltet. I dag råder mangel på kunnskap om de yrkene og utfordringene tradisjonshåndverkerne har.

Det er behov for offentlig debatt og refleksjon knyttet til tradisjonshåndverkets rolle i fortid og i samtid – samt fremtid. Det er på tide å løfte frem "det unike, stolthet og tradisjoner". Det er viktig at kulturhåndverk og kulturhåndverkerne får samfunnsmessig status som profesjonelle på lik linje med kunsthåndverkere, billedkunstnere og andre anerkjente kunstnergrupper.

En måte dette kan gjøres på er gjennom **innkjøpsordningen** av utsmykking til offentlige bygg. På dette feltet bør kulturhåndverk sidestilles med øvrig kunst.

Det finnes i dag flere offentlige publikasjoner som har til hensikt å heve folks allmenne kunnskap og bevisstgjøring rundt bestemte emner/fagfelt. Både Riksantikvarens "La så" og "Fredet" er eksempler på dette. En tverrdepartemental gruppe bør vurdere en tilsvarende, regelmessig utgitt publikasjon om tradisjonshåndverk.

Utdanning og videreføring av kunnskap

Rapporten gjengir den virkeligheten vi også kjenner. Rapporten gir etter vårt skjønn en meget god og bred beskrivelse av situasjonen innen opplæring. Vi støtter anbefalingene om opplæringstilbud som må tilpasses behov og etterspørsel.

Det er viktig at man innen kulturhåndverkfagene vektlegger praktisk arbeid og overføring av håndverkskunnskap. Overføring gjennom handlingsbåren kunnskap bør legge rammene for opplæringen og utdanningstilbudene.

Vi støtter helt anbefalingen om en **styrket støtteordning for lærlinger**, bedrifter og opplæringskontor innenfor kulturhåndverksfagene. Det er vesentlig at kulturhåndverkere stimuleres til å ta ansvar for lærlinger/rekruttering i fagene. Praksisplasser må stilles til rådighet og dette må kompenseres på et akseptabelt nivå. De økonomiske rammene for tilskuddet knyttet til lærlinger må økes betydelig. Videre bør det vurderes å lempe på avgifter som arb.giver avgift, forsikring, sykepenger og lignende for opplæringsbedriften. Det må også opprettes en ordning for

kompenasjon for å ta i mot elever i 10. klasse i prosjekt til fordypning. Det er urimelig at små mikro-bedrifter skal bære dette selv.

Retten til opplæring for unge og voksne må i langt større grad enn hva er tilfelle i dag likestilles. Erfaringene viser oss at det er blant voksen ungdom og etablerte voksne vi har rekrutteringen til kulturhåndverket. Ofte er det et karriere 2 valg som realiseres.

En forutsetning for at ungdom skal velge kulturhåndverksfag er at de har et minimum av kjennskap til ulike tradisjoner og utøvelse av disse.

Veileder- og støtteapparatet har lav kunnskapen om fagområdet. Den praktiske kunnskapen i faget må gjeninnføres i grunnskolen. Det er på et tidlig tidspunkt at grunnlag for interesse og ikke minst et forhold til både materialer, prosesser og produkter legges.

Fravær av praktisk erfaring med dette fører til en fremmedgjøring og mangel på interesse, vi utdanner publikummer og ikke produsenter som det presist sies i sitatet fra Ellen Ofstad. For å endre denne utviklingen må det satses på husflid/kulturhåndverk i grunnskolen, kulturskolen, i den kulturelle skolesekken etc.

Det er behov for **samarbeid mellom aktørene i feltet** og samordning av eksisterende og planlagte tilbud **for å sikre gode modeller for utdanningstilbud utover videregående skoles nivå**. NH ser for seg at det opprettes ordninger for å prøve ut ulike modeller for opplæring.

Næringsutvikling

Vi støtter varmt anbefalingen om næringsutvikling gjennom et verdiskapingsprogram for kulturhåndverkere. Et slikt statlig iverksatt program vil gi signaler både ut i samfunnet om at dette er en satsning verd, og innad i miljøet om at dette er ansett som en levevei av verdi for samfunnet. Målet bør være å legge til rette for en bærekraftig kulturbasert næringsdrift, slik det er i dag er feltet null subsidiert i motsetning til andre arbeidsintensive næringsområder.

Mange av kulturhåndverkerne lever i spenningen mellom en langsom produksjon og markedets krav til effektivitet. Utøverne har generelt en lav inntjening. Det snakkes i alt for liten grad om det brede felt av arbeidsoppgaver utøveren skal dekke. De opplever at det er liten forståelse i markedet for teknikker og produksjonsprosesser - og følgelig også sluttproduktets prisnivå.

Vi vil også understreke viktigheten av like momsregler for kunstnere og profesjonelle kulturhåndverksutøvere. Det er meget gode erfaringer med en lav MVA sats for kulturhåndverkere i land som Polen og Ungarn. Der har dette bidradd til å opprettholde antallet små produksjonsbedrifter og det også til en viss grad bidradd til rekruttering.

En velrenommert og anerkjent merkeordning kan også være et insentiv for å øke anerkjennelse og prismessig forståelse hos kundene.

Samordning og struktur

Samordning og struktur er helt avgjørende. Gjennom det oppnås et tydelig og synlig felt, som igjen vil føre til økt anerkjennelse.

NH støtter anbefalingen om å opprette et nasjonalt koordinerende ledd for tradisjonshåndverk. Dette kan legges til et allerede eksisterende miljø, og det må sikres en bred tverrdepartemental forankring. NHU kan være et mulig sted, men da tilført kompetanse innen tekstilfag og næringsutvikling. Uansett hvor man havner må det avsettes tilstrekkelig med ressurser til å bygge opp et operativt og bredt anlagt organ. Enheten skal ha et overordnet ansvar for kulturhåndverkenes kultur-, nærings- og opplæringsvirksomhet.

NH er beredt å påta seg en rolle som koordinator og organisator for det regionale nettverket. I vårt pågående næringsprosjekt "Unika på børs" er tankegangen formet rundt regioner med til sammen 8 knutepunkt. Vi mener dette er et fornuftig antall. Vi ser ikke for oss at det opprettes nye, fysiske arenaer, men at det etableres forpliktende nettverk sammensatt av de ulike aktørene i feltet i hver

region. I den grad det er nødvendig å opprette fysiske senter anbefaler NH at dette ikke knyttes opp mot museer, men mot lokale næringshager og lignende.

- **hvilke områder har behov for strakstiltak for å unngå tap av kompetanse**

De fagområdene som ikke ivaretas av noen løp i den videregående opplæringen har behov for strakstiltak. Det er en rekke smalere fagområder/teknikker innen det tekstile fagområdet som står i fare for å dø ut med aldrende tradisjonsbærere. Eksempel er flere vevteknikker som billedvev, flere tråd og masketeknikker som nupereller, knipling mfl samt de aller fleste former for broderi.

Også innenfor fagområdet tre er det mange teknikker som ikke ivaretas innenfor rammen av eksisterende skoleløp. Det samme gjelder repslaging, pottemaker, bøkker med mer.

De fagområdene som ivaretas i eksisterende skoleløp må sikres et minimums antall elever /lærlinger innenfor en avgrenset tidsperiode. Det bør være et politisk mål å oppnå f.eks. 3 - 5 lærlinger til enhver tid på landsbasis. Fylkeskommunene kan belønnes gjennom en bonusordning dersom de klarer å legge til rette for lærlinger innen tradisjonshåndverksfagene.

Det må sikres at det eksisterer en praktisk faglig fordypnings og utdanningsmulighet på høyere nivå. Her vil et nettverk bestående av fagskoler kunne være løsningen. Tilbudet må dekke hele fagbredden (fag innenfor tekstil, tre, stein, metall) og være plassert over hele landet. Også reparasjon, restaurering og konservering av tidligere tiders håndverksprodukter må tilgodeses i et slikt utdanningstilbud. Her kan vi vise til Artisan skolen i Finland.

- **vurdering av balanse mellom vernetiltak og videreutvikling av tradisjoner**

Vi opplever dette spørsmålet som noe uklart og derfor både komplekst og vanskelig å besvare. NH har som målsetting å jobbe for hele prosessen; fra bevaring til videreutvikling. Vi fastholder at vern gjennom bruk er en farbar modell. NH arbeider riktignok mer for videreutvikling enn for vern. Etter vårt skjønn må videreutvikling vektlegges, og den vil være en syntese mellom vern/opprettholdelse av kunnskap og utprøving/utvikling av samme. Utvikling må skje på mange hender for å unngå et smalt uttrykk. Også markedet bidra til å regulere en evt. uønsket utvikling.

Det er i dag NH som har spesialkompetanse knyttet til nyskaping og innovasjon. NH ønsker seg muligheter til å utvikle oss videre mht å utforme prosjekter som sikrer designutvikling og nyskaping av håndverksbaserte produkter, enten dette inngår som et spesialansvar innenfor rammen av en ny nasjonal enhet eller på andre måter.

Ved å tilrettelegge for et faglig nettverk bestående av erfarne kompetansepersoner/utøvere innen det enkelte håndverk vil andre utøvere/ kunstnere/håndverkere "få tilgang til" faget via en habil håndverker. Slik vil det kunne oppstå et samarbeide knyttet til nyskaping. Eks: Kunstnere har i en årrekke kunnet henvende seg til Hadeland Glassverk med sine skisser og utkast til et produkt, men det er erfarne glassblåsere som utøver/produserer gjenstanden etter kunstnerens skisser og ønsker.

Et annet eksempel er moteskaperne Arne & Carlos som henvender seg til lokale håndverkere for å få hjelp til realisere konkrete, praktiske løsninger på deres moteideer.

Forutsetningen for videreutvikling av tradisjoner er rekruttering innen faget. En sunn rekruttering og tilvekst er avhengig av et tilstrekkelig antall utøvere og et faglignettverk – gode og inspirerende eksempler for yngre håndverkere.

- **hvordan fungerer eksisterende statlige bevilgninger til feltet**

De ordningene som eksisterer er langt på vei hensiktsmessige, men skal de fungere etter intensjonene må de økonomiske rammene økes betraktelig. Vi har tillatt oss å dele de støtteordningene som er relevante og kjent for oss inn i tre grupper:

De som etter vår oppfatning fungerer godt:

Norsk Håndverksutviklings stipendiats ordning. – men rammene bør økes til flere stipendiater.

Folkekunststipendiet – må økes i antall arbeidsstipend og i omfang for diverse stipendene.

Norsk Kulturråd sin prosjektstøtte, også her er det behov for å øke rammen.

De som etter vår oppfatning fungerer delvis:

Tilskuddet til lærlinger i små og verneverdige fag, dette er så lite at det kun fungerer delvis. Intensjonen er imidlertid bra. Lærlingetilskuddet må økes – gjerne tredobles.

Innovasjon Norge, Norge mangler politiske retningslinjer for tiltak innenfor området kulturhåndverk. De eksisterende programmene blir "for store" for mikro bedriftene innen kulturhåndverk, eller de er mistilpasset for utvikling innen kulturfeltet.

De som etter vår oppfatning fungerer dårlig:

Kulturminnefondet. Det fungerer ikke etter intensjonene så lenge det ikke omfatter løse kulturminner og kunnskapsoverføring. Det er et tankekors er det at fondet har midler til utdeling, men det er problematisk å få tak i kyndige håndverkere til oppgavene.

Den fylkeskommunale støtten til elever i videregående opplæring mangler fleksibilitet mht opplæring i et landsdekkende perspektiv. Elever i vg. skole må få rett til å ha med seg en "økonomisk matpakke" over fylkesgrensene slik at de kan velge det utdanningstilbudet/ faget de virkelig ønsker uavhengig av hvor i landet det tilbys.

Et annet perspektiv som er fullstendig fraværende i støtte apparatet er mulighetene for å søke seg opplæring på et nordisk nivå. Det bør snarest opprettes stipendieordninger for elever som ønsker å ta en håndverksutdanning i et av de nordiske landene, samt økonomiske overføringer til bedrifter som påtar seg opplæring over landegrensene..

Til sist vil vi også peke på det generelle nivået på driftsmidler til institusjoner og organisasjoner som arbeider innen feltet. Rammene er ikke økt i takt med øvrig kostnadsøkning hvilket gir en situasjon hvor fokuset trekkes vekk fra faglighet over på økonomi "jakt". Tiltak som kun er basert på prosjektmidler er tungvinte og kortsiktige, de fører til lite rom for videreutvikling og kreativitet i organisasjonens arbeid.

- **forslag til tiltak for å videreutvikle samarbeid mellom aktørene**

Vi mener en forutsetning for å komme videre i arbeidet med å styrke og samle aktørene og kompetansen på feltet må det opprettes **en tverrdepartemental avdeling** som har til oppgave å utvikle og tilrettelegge/samordne statlige politikk og intensiver for feltet. Det pågående KAFF prosjektet ser vi som et resultat av en slik type samhandling departementene imellom.

NH støtter ideen om en nasjonal koordinerende enhet, dette må fungere som et "nav" for fagmiljøet, men ikke selv drive tiltak og utviklingsarbeid. Den må imidlertid ivareta hele bredden i fagfeltet. Utdanning/rekruttering, produksjon og omsetning. Det må fremstå som "et nøytralt" sted – ikke for mye musealt og ikke kun næringsrettet. Uavhengig av lokalisering er det en forutsetning at det tilføres ressurser, bla til å markedsføre sine nye oppgaver. Alt annet vil bare føre til en oppretting i navnet og ikke i gagnet.

NH er også av den oppfatning at Duodje Instituhtta bør få den tilsvarende rollen for de samiske områdene og at et opparbeides en kontaktflate mellom de to nasjonale "navene".

Underlagt denne: regionale kompetansenettverk med faglig tyngde og samarbeid seg imellom og med klare mandater fra den nasjonale enheten. Strukturen må være tydelig for å hindre at kompetansesentrene "seiler sin egen sjø". Samhandling fagmiljøene i mellom må være essensen og opplæring/kurs en viktig del av virksomheten.

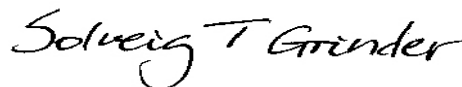
I en oppbygging av regionale kompetansenettverk i distrikta, er det nødvendig å forankre og skape tilhørighet til disse i kommunene og fylkene. Administrasjonene i fylke/ kommune som arbeider med disse sakene, må få tilstrekkelig kunnskap om kulturhåndverk og kulturhåndverkerne. NH tar gjerne en utviklingsrolle i oppbyggingen av de regionale kompetansenettverk. NH har kontorer i alle fylker og våre ansatte har god breddekunnskap om fagfeltet samt god kjennskap til virkemiddelapparatet.

Så takker vi igjen KKD for utredning. Vi ser fram til konkret oppfølging og nye tiltak.

Med vennlig hilsen
Norges Husflidslag

Tove Gulsvik
Administrerende direktør

Solveig Torgersen Grønder
Kurs og kompetanseutvikler